

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Informowanie o prawach podstawowych i praworządności”**(opinia z inicjatywy własnej)**

(2023/C 100/04)

Sprawozdawca: **Cristian PÎRVULESCU**Współsprawozdawca: **José Antonio MORENO DÍAZ**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	20.1.2022
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa
Data przyjęcia przez sekcję	23.11.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	14.12.2022
Sesja plenarna nr	574
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	199/3/4

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Unia Europejska jest oparta na wspólnych wartościach wymienionych w art. 2 TUE: poszanowaniu godności ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, praw człowieka, pluralizmu, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz równości kobiet i mężczyzn. Praworządność i prawa człowieka są częścią europejskiej tożsamości.

1.2. Ponadto Karta praw podstawowych Unii Europejskiej – zasadniczy i wiążący dokument – stanowi, że „Unia jest zbudowana na niepodzielnych, powszechnych wartościach godności osoby ludzkiej, wolności, równości i solidarności” oraz że „opiera się na zasadach demokracji i państwa prawnego”⁽¹⁾. Wzmocnienie stosowania Karty jest zarówno obowiązkiem, jak i ważnym sposobem ochrony ludzi i uświadomienia im znaczenia obrony praworządności i praw podstawowych. Komitet popiera wprawdzie wszelkie wysiłki czynione we wszystkich tych dziedzinach, jednak zaznacza, że każda instytucja UE musi aktywnie informować bezpośrednio ogół społeczeństwa. Praworządność i prawa podstawowe mają zasadnicze znaczenie i muszą stać się częścią wspólnej kultury obywatelskiej i demokratycznej na naszym kontynencie.

1.3. Komisja Wenecka Rady Europy wyraźnie określa kluczowe zasady, które obejmuje pojęcie praworządności: legalność, pewność prawa, zapobieganie nadużyciom władzy, równość wobec prawa i niedyskryminacja oraz dostęp do wymiaru sprawiedliwości⁽²⁾. Są to jasne kryteria oceny zgodności wszelkich działań państwa z zasadami praworządności i zostały poparte przez Trybunał Sprawiedliwości⁽³⁾.

1.4. EKES wzywa wszystkie instytucje unijne do stosowania zasady zero tolerancji dla łamania praworządności w państwach członkowskich. Na UE spoczywa prawny obowiązek zachowania praworządności i ochrony praw podstawowych, bez względu na intencje różnych podmiotów politycznych, które mogą być sprzeczne z tym celem.

⁽¹⁾ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 391), preambuła.

⁽²⁾ Komisja Wenecka Rady Europy, *Lista kontrolna dotycząca praworządności, przyjęta na 106. sesji plenarnej, 2016 r.*

⁽³⁾ Wyrok TSUE z dnia 16 lutego 2022 r., Polska przeciwko Parlamentowi i Radzie, C-157/21, EU:C:2022:98, punkt 325.

1.5. EKES zwraca uwagę na wyrok Trybunału, w którym wskazano, że budżet jest jednym z instrumentów o praktycznych możliwościach wymuszenia na wszystkich państwach członkowskich przestrzegania podstawowych wartości UE, w tym praworządności i poszanowania praw człowieka ⁽⁴⁾.

1.6. Roczne sprawozdanie na temat praworządności Komisji Europejskiej to cenne narzędzie umożliwiające zapobieżenie regresowi demokracji, praworządności i ochrony praw podstawowych. Niemniej należy je zmienić, aby móc osiągnąć pożądane cele. Narzędzie to powinno uwzględniać wszystkie wartości wymienione w art. 2 TUE, działania prawne i/lub finansowe w wypadku niepełnego przestrzegania zaleceń dla poszczególnych krajów, a także piąty filar obejmujący monitorowanie krajowych zmian w przestrzeni obywatelskiej ⁽⁵⁾.

1.7. EKES podkreślił już, że społeczeństwo obywatelskie odgrywa kluczową rolę w zachowaniu demokracji w Europie oraz że jedynie silne i zróżnicowane społeczeństwo obywatelskie może bronić demokracji i wolności oraz chronić Europę przed pokusą autorytaryzmu ⁽⁶⁾. Ponadto bez demokracji i praw podstawowych nie ma praworządności i vice versa – te trzy koncepcje są ze sobą nierozzerwalnie związane ⁽⁷⁾. Dlatego też EKES wzywa wszystkie zainteresowane strony do nieużywania terminu demokracja nieliberalna nawet w celu krytykowania tej koncepcji. Demokracja nie istnieje bez liberalnych zasad.

1.8. Należy zaangażować większą liczbę zainteresowanych stron w wysiłki zmierzające do bardziej konkretnego urzeczywistnienia zasady praworządności: partnerów społecznych, organizacje branżowe takie jak izby adwokackie i stowarzyszenia prawnicze, a także organizacje oddolne pracujące z osobami wymagającymi szczególnego traktowania oraz społecznościami w większym stopniu narażonymi na krzywdy, marginalizację i dyskryminację.

1.9. Czasami praworządność i prawa człowieka są postrzegane jako zbyt abstrakcyjne, odległe, legalistyczne pojęcia naszpikowane żargonem. Skuteczne informowanie o praworządności wymaga położenia nacisku na wspólne wartości oraz ogólnie zrozumiałe koncepcje uczciwości i sprawiedliwości. Pomocne może być przedstawianie obok czystych statystyk prawdziwych historii ludzi.

1.10. EKES wzywa wszystkie państwa członkowskie do uwzględnienia praworządności i praw podstawowych w nauczaniu w szkołach i na uczelniach wyższych. Wychowanie obywatelskie powinno być obowiązkowe przez wiele lat i już od jak najwcześniejszego wieku. Ponadto potrzebne są zasoby krajowe i unijne na odpowiednie kształcenie nauczycielek i nauczycieli tego przedmiotu.

1.11. Ramy dotyczące praw człowieka są zbudowane na zasadzie odpowiedzialności, a więc wymagają środków pozwalających określić, kto jest odpowiedzialny za jakie rezultaty, jak również wskazać pożądane zmiany polityczne. Ważne jest również określenie kwestii o dużym znaczeniu dla ogółu społeczeństwa, takich jak dostęp do energii, transport, równość regionalna, praca, mieszkalnictwo, opieka zdrowotna i różne inne usługi publiczne na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym.

1.12. Ochronę praw człowieka i praworządności wzmacnia państwo dobrobytu – bez względu na to, jaką formę ma ono w różnych częściach Europy. Te wzajemne powiązania zostały uznane w ramach Europejskiego filaru praw socjalnych, który jest zasadniczym narzędziem politycznym służącym kształtowaniu bardziej inkluzywnej Unii.

1.13. W centrum wszelkich rozważań na temat praw człowieka w kontekście demokratycznym muszą znajdować się oddolne ruchy oraz ludzie, którzy rzeczywiście doznali ubóstwa. Najlepszym sposobem obrony praw człowieka, zwłaszcza praw socjalnych, jest oddanie głosu w przestrzeni publicznej i debatach politycznych osobom w największym stopniu dotkniętym nierównościami, ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

⁽⁴⁾ Polska przeciwko Parlamentowi i Radzie, C-157/21, punkty 130–131; wyrok TSUE z dnia 16 lutego 2022 r., Węgry przeciwko Parlamentowi i Radzie, C-156/21, EU:C:2022:97, punkty 116–117.

⁽⁵⁾ Laurent Pech i Petra Bard, Rule of Law Report and the EU Monitoring and Enforcement of Article 2 TEU Values, sprawozdanie dla Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych oraz Komisji Spraw Konstytucyjnych, luty 2022 r., s. 12–13.

⁽⁶⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Odporna demokracja dzięki silnemu i zróżnicowanemu społeczeństwu obywatelskiemu” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 228 z 5.7.2019, s. 24).

⁽⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejski mechanizm kontroli przestrzegania praworządności i praw podstawowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 34 z 2.2.2017, s. 8).

2. Uwagi ogólne

2.1. EKES przypomina swoje stanowisko wyrażone w opinii SOC/598 z 2018 r.: „Praworządności nie da się jednak oddzielić od gwarancji ochrony demokracji pluralistycznej i poszanowania praw podstawowych, z którymi jest ona wzajemnie powiązana. Praworządność sprawia, że rządy przestrzegają standardów w zakresie praw podstawowych, natomiast demokracja pluralistyczna pozwala zapewnić realizację przez nie polityki przyczyniającej się do zwiększenia dobrobytu członków ich społeczeństwa. Samo utrzymywanie praworządności nie stanowi gwarancji, że przepisy prawa nie naruszają praw podstawowych ani że prawo jest uchwalane w toku szeroko zakrojonego i prawidłowego procesu opartego na rzetelnej, pluralistycznej i zrównoważonej debacie publicznej oraz udziale społeczeństwa. Aby uniknąć sytuacji, w której jedynie rządzi się za pomocą prawa, należy oprócz praworządności respektować prawa podstawowe i standardy demokracji pluralistycznej”⁽⁸⁾.

2.2. Jak stwierdzono w sprawozdaniach Komisji na temat praworządności z 2021 i 2022 r., podtrzymanie zaufania obywateli do instytucji publicznych i państwa prawa wymaga m.in.: istnienia niezależnego systemu sądowego ze skuteczną kontrolą sądową w celu zapewnienia zgodności z prawem UE; zdecydowanego zaangażowania sfery publicznej w zwalczanie korupcji i zapewnienie demokratycznej rozliczalności; pluralizmu mediów i wolności mediów, w tym przejrzystości kwestii własności; przejrzystych mechanizmów konstytucyjnych i instytucjonalnych jako gwaranta skutecznych mechanizmów kontroli i równowagi, przy aktywnym udziale społeczeństwa obywatelskiego; wzmocnienia międzynarodowej współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju, praw człowieka, demokracji i praworządności⁽⁹⁾. W sprawozdaniu z 2022 r. Komisja podkreśliła również istotne zagrożenia dla wartości unijnych i porządku prawnego wywołane rosyjską agresją na Ukrainę, która łamie prawo międzynarodowe i zasady Karty ONZ, a także osłabia demokrację i praworządność oraz bezpieczeństwo i stabilność w Europie i na świecie⁽¹⁰⁾.

2.3. Naruszanie zasad praworządności i łamanie praw podstawowych nie daje się uzasadnić żadną normą demokratyczną ani reprezentatywną. Instytucje unijne, a szczególnie Komisja Europejska, muszą wykorzystać wszelkie dostępne im instrumenty, by przywrócić integralność zasad UE.

2.4. Dzięki monitorowaniu sytuacji w terenie organizacje społeczeństwa obywatelskiego oraz obrońcy i obrończynie praw człowieka odgrywają zasadniczą rolę zwłaszcza w momentach osłabienia praworządności i ataków na prawa człowieka⁽¹¹⁾. Autorytarne reżimy zagrażają organizacjom społeczeństwa obywatelskiego nie tylko dlatego, że ograniczają i zmieniają przestrzeń ich działalności, lecz także poprzez osobiste pogroźki, prześladowanie, restrykcje finansowe czy niedostateczną ochronę przed atakami fizycznymi lub słownymi⁽¹²⁾.

2.5. Jak stwierdził już wcześniej Komitet, należy znacznie zwiększyć ogólną zdolność organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz obrończyni i obrońców praw człowieka do funkcjonowania w ramach Karty praw podstawowych poprzez pakiet obejmujący szkolenia i transfer wiedzy, wsparcie organizacyjne i finansowe oraz ochronę przed atakami i negatywnymi kampaniami⁽¹³⁾. W tym celu zachęca Komisję do przedłożenia kompleksowej strategii na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, która pomoże ukierunkować współpracę, budowanie zdolności i skuteczną komunikację w obszarze praworządności i praw podstawowych.

2.6. EKES uważa, że działalność organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz obrończyni i obrońców praw człowieka ma zasadnicze znaczenie dla pomocy słabszym grupom społecznym w sprostaniu poważnym wyzwaniom dla ich bezpieczeństwa, dobrostanu i godności. Każdy z nas może znaleźć się w trudnej sytuacji. W wielu przypadkach źródła podatności na zagrożenia nakładają się na siebie i ostatecznie prowadzą do strukturalnej marginalizacji i dyskryminacji.

⁽⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ochrony budżetu Unii w przypadku uogólnionych braków w zakresie praworządności w państwach członkowskich” (COM(2018) 324 final – 2018/0136 (COD)) (Dz.U. C 62 z 15.2.2019, s. 173).

⁽⁹⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r. – Sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej (COM/2021/700 final).

⁽¹⁰⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Sprawozdanie na temat praworządności z 2022 r. – Sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej (COM/2022/500 final).

⁽¹¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej i Rady – Dalsze umacnianie praworządności w Unii. Aktualna sytuacja i możliwe kolejne działania” (COM(2019) 163 final) (Dz.U. C 282 z 20.8.2019, s. 39).

⁽¹²⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Populizm a prawa podstawowe – obszary podmiejskie i wiejskie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 53), punkt 1.6.

⁽¹³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Strategia na rzecz wzmocnienia stosowania Karty praw podstawowych w UE«” (COM(2020) 711 final) (Dz.U. C 341 z 24.8.2021, s. 50).

2.7. Ochrona praworządności i praw podstawowych musi iść w parze z ochroną demokracji, zwłaszcza wspieraniem uczciwych i wolnych wyborów oraz szerokiego demokratycznego uczestnictwa⁽¹⁴⁾. Podmioty kwestionujące praworządność występują również przeciwko opozycji politycznej i niezależnym środkom komunikacji masowej. W tym kontekście europejski plan działania na rzecz demokracji jest niezbędnym instrumentem.

2.8. Partnerzy społeczni mają do odegrania istotną rolę w informowaniu o praworządności i prawach podstawowych. Pogarszający się klimat polityczny i prawny w danym kraju ma wpływ na wszystkie miejsca pracy. Przedsiębiorstwa, MŚP i przedsiębiorstwa społeczne nie mogą sprawnie funkcjonować bez systemów ochrony praworządności i praw podstawowych. Partnerzy społeczni powinni się zobowiązać do działania na rzecz poprawy ich integralności i skuteczności. Pracownicy muszą mieć swobodę tworzenia i przystępowania do związków zawodowych, które z kolei muszą być w stanie funkcjonować bez przeszkód⁽¹⁵⁾. Pracownicy i pracodawcy mają prawo do negocjowania i zawierania układów zbiorowych, a w przypadku konfliktu interesów – do podjęcia działań zbiorowych w obronie swoich interesów, włącznie ze strajkiem⁽¹⁶⁾.

2.9. Agencja Praw Podstawowych posiada znaczne zdolności do gromadzenia odpowiednich informacji. Posiada już olbrzymią bazę wiedzy, z której mogą skorzystać wszelkie zainteresowane podmioty. Jej wiedza fachowa ma solidną podstawę i powinna posłużyć do wzmocnienia wymiaru związanego z komunikacją. Należy zapewnić Agencji większe zasoby, tak aby mogła prowadzić działania informacyjne we wszystkich państwach członkowskich. Potrzebna jest także szerszej zakrojona współpraca z wyspecjalizowanymi organizacjami takimi jak Rada Europy czy Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR).

2.10. Unia jest także podmiotem globalnym, a zobowiązanie do przestrzegania praworządności i praw podstawowych leży u podstaw jej międzynarodowej reputacji i roli. Wszelkie zewnętrzne polityki, programy, instrumenty i działania powinny odzwierciedlać to kluczowe znaczenie dla UE oraz znaczenie dla demokratycznego i pokojowego świata.

3. Uwagi szczegółowe

3.1. Pozytywna narracja i pozytywne sformułowania

3.1.1. Należy wzmocnić na wszystkich poziomach wychowanie obywatelskie dotyczące zasad demokracji, praw podstawowych i praworządności. Komisja powinna również dalej promować świadomość społeczną dzięki ambitnej strategii komunikacyjnej⁽¹⁷⁾.

3.1.2. Sam mit założycielski UE nie wystarcza już, by oddziaływać na obywateli Europy. UE powinna zaproponować narrację na temat pożądanego przyszłości oraz ożywić najważniejsze zasady, które odegrały kluczową rolę w projekcie europejskim⁽¹⁸⁾, w tym praworządność i prawa człowieka. Ma to szczególne znaczenie w świetle rosyjskiej agresji na Ukrainę.

3.1.3. Ramy dotyczące praw człowieka są zbudowane na zasadzie odpowiedzialności, a więc wymagają środków pozwalających określić, kto jest odpowiedzialny za jakie rezultaty i za jakie pożądane zmiany polityczne. Ważne jest również określenie kwestii o dużym znaczeniu dla ogółu społeczeństwa, takich jak dostęp do transportu, energii, miejsc pracy, mieszkalnictwa, opieki zdrowotnej i różnych innych usług publicznych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Musimy być w stanie wyjść poza krytykowanie sytuacji niezgodnej ze standardami ochrony praw człowieka i wyobrazić sobie przyszłość kształtowaną dzięki przestrzeganiu praworządności i praw człowieka poprzez tworzenie pozytywnych skojarzeń w umysłach ludzi⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁴⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie europejskiego planu działania na rzecz demokracji” (COM(2020) 790 final) (Dz.U. C 341 z 24.8.2021, s. 56).

⁽¹⁵⁾ Art. 8 ust. 1 Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

⁽¹⁶⁾ Art. 28 Karty praw podstawowych.

⁽¹⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie europejskiego planu działania na rzecz demokracji” (COM(2020) 790 final) (Dz.U. C 341 z 24.8.2021, s. 56).

⁽¹⁸⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Populizm a prawa podstawowe – obszary podmiejskie i wiejskie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 53).

⁽¹⁹⁾ FRA, 10 zasad skutecznego promowania praw człowieka, 2018; Europejska Sieć Krajowych Instytucji Praw Człowieka, Tips for Effective Messaging about Economic & Social Rights, 2019.

3.1.4. Bez demokracji i praw podstawowych nie ma praworządności i vice versa – te trzy koncepcje są ze sobą nierozdzielnie związane⁽²⁰⁾. Dlatego też EKES wzywa wszystkie zainteresowane strony do nieużywania terminu demokracja nieliberalna nawet w celu krytykowania tej koncepcji. Demokracja nie istnieje bez liberalnych zasad. Nieliberalna demokracja nie jest ani alternatywą, ani nawet „rozcieńczoną” formą demokracji. Po prostu nie jest to system demokratyczny.

3.2. Niezbędne strategie i odnośne obszary polityki

3.2.1. Jak EKES już odnotował, istnieje związek między postrzeganym przez ludzi lub realnym brakiem korzyści z dobrobytu gospodarczego z jednej strony a negatywnym nastawieniem do instytucji publicznych i podstawowych zasad z drugiej⁽²¹⁾.

3.2.2. Działania na rzecz praw człowieka i praworządności wymagają zidentyfikowania polityk, które mogą poprawić codzienne życie ludzi.

3.2.3. Ochronę praw człowieka i praworządności wzmacnia państwo dobrobytu – bez względu na to, jaką formę ma ono w różnych częściach Europy. Te wzajemne powiązania zostały uznane w ramach Europejskiego filaru praw socjalnych, który jest zasadniczym narzędziem politycznym służącym kształtowaniu bardziej inkluzywnej Unii⁽²²⁾. Pracownicy muszą mieć prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia, które zapewnia przyzwoity poziom życia (zasada nr 6 Filaru), a każda osoba nieposiadająca wystarczających środków musi mieć prawo do odpowiedniego dochodu minimalnego zapewniającego godne życie na wszystkich jego etapach oraz skuteczny dostęp do towarów i usług wspierających (zasada nr 14)⁽²³⁾.

3.2.4. Pandemia COVID-19 jest dla nas przypomnieniem wagi powszechnej, dostępnej i sprawiedliwej publicznej opieki zdrowotnej. EKES przypomina swoje stanowisko wyrażone w opinii SOC/691 z 2022 r.: „UE i jej państwa członkowskie powinny zaangażować się w dogłębną refleksję społeczną nad źródłami kryzysu i powodami, dla których większość europejskich systemów opieki zdrowotnej znalazła się na skraju upadku z powodu pandemii. Lata polityki oszczędnościowej doprowadziły do ogólnej tendencji dezinvestycji w sektorze opieki zdrowotnej i innych kluczowych usług społecznych (pomoc osobom niesamodzielnym i o szczególnych potrzebach, domy opieki itp.), tworząc bombę czasową, która wybuchła w obliczu poważnych wyzwań zdrowotnych”⁽²⁴⁾.

3.2.5. Pandemia to nie jedyny kryzys wpływający na prawa podstawowe. Wojna w Ukrainie zagraża milionom osób w tym kraju i na całym świecie. Zmiana klimatu i powiązane z nią wyzwania i klęski żywiołowe takie jak pożary środowiskowe bezpośrednio dotyczą ludzi na całym kontynencie. Wielu Europejczyków zmagają się ze wzrostem cen energii. Narzędzia, jakie ma tu do dyspozycji Europa, powinny zostać zaktualizowane i odpowiednio dostosowane.

3.2.6. Polityka publiczna, w szczególności polityka w zakresie reform gospodarczych, powinna opierać się na systematycznych ocenach *ex ante* i *ex post* z punktu widzenia praw człowieka⁽²⁵⁾ w celu ułatwienia przeprowadzenia świadomych i inkluzywnych debat europejskich i krajowych na temat godzenia i dostosowywania decyzji politycznych⁽²⁶⁾.

⁽²⁰⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejski mechanizm kontroli przestrzegania praworządności i praw podstawowych” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 34 z 2.2.2017 s. 8).

⁽²¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Populizm a prawa podstawowe – obszary podmiejskie i wiejskie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 53).

⁽²²⁾ Komisja Europejska, 20 zasad Europejskiego filaru praw socjalnych.

⁽²³⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku europejskiej dyrektywy ramowej w sprawie dochodu minimalnego” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 190 z 5.6.2019, s. 1).

⁽²⁴⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wpływ COVID-19 na prawa podstawowe i praworządność w UE oraz przyszłość demokracji” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 275 z 18.7.2022, s. 11).

⁽²⁵⁾ Niezależny ekspert ONZ na temat wpływu zadłużenia zewnętrznego i innych powiązanych zobowiązań finansowych państw na możliwość pełnego korzystania ze wszystkich praw człowieka, zwłaszcza praw gospodarczych, społecznych i kulturowych, Guiding Principles for human rights impact assessments for economic reform policies, dokument A/HRC/40/57, 19 grudnia 2018 r.

⁽²⁶⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Populizm a prawa podstawowe – obszary podmiejskie i wiejskie” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 97 z 24.3.2020, s. 53).

3.2.7. Należy zwrócić większą uwagę na tytuły III (Równość) i IV (Solidarność) Karty praw podstawowych, gdyż są to podstawowe elementy renomy UE jako demokratycznej i opartej na wartościach wspólnoty⁽²⁷⁾. Wszystkie prawa człowieka uznane w Karcie są niepodzielne, współzależne i równoważne. Jak zauważył Europejski Trybunał Praw Człowieka w przełomowej sprawie, nie ma wyraźnego podziału między prawami społeczno-gospodarczymi a prawami obywatelskimi i politycznymi⁽²⁸⁾.

3.2.8. Pożądana byłaby dalsza współpraca między instytucjami UE a państwami członkowskimi z myślą o dopilnowaniu, by wszyscy obywatele i mieszkańcy mogli korzystać ze wszystkich praw uznanych w europejskiej konwencji praw człowieka, Europejskiej karcie społecznej (w jej różnorodnych formach) i odnośnych konwencjach ONZ dotyczących praw człowieka. EKES wzywa Komisję i państwa członkowskie do odpowiedniego uwzględnienia Europejskiego filaru praw socjalnych i Europejskiej karty społecznej przy kształtowaniu, interpretowaniu i wdrażaniu prawa unijnego.

3.2.9. EKES apeluje do wszystkich państw członkowskich o podpisanie i ratyfikację (zrewidowanej) Europejskiej karty społecznej z 1996 r. oraz zaakceptowanie procedury dochodzenia roszczeń zbiorowych Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

3.2.10. EKES popiera inicjatywę Komisji mającą umożliwić stosowanie gospodarczych środków naprawczych wobec państw członkowskich dopuszczających się poważnych i nagminnych naruszeń wartości zapisanych w art. 2 TUE⁽²⁹⁾. Komisja musi „zmobilizować odpowiednie zasoby ludzkie i finansowe oraz konsekwentnie śledzić sygnały o ewentualnych przypadkach naruszeń. Komisja musi przy tym stosować ściśle obiektywne kryteria i w ten sam sposób badać naruszenia we wszystkich państwach członkowskich”⁽³⁰⁾.

3.3. Słuszność praw człowieka z perspektywy systemu demokratycznego oraz znaczenie wspólnych doświadczeń

3.3.1. Według szeroko zakrojonego badania przeprowadzonego przez Agencję Praw Podstawowych prawie dziewięćdziesiąt na dziesięć respondentów uważa, że prawa człowieka są ważne dla zbudowania bardziej sprawiedliwego społeczeństwa⁽³¹⁾. Europejki i Europejczycy są zdania, że prawa człowieka mogą odgrywać istotną rolę w ich życiu.

3.3.2. Konkretnie urzeczywistnienie praw człowieka w całej Europie wymaga uwypuklenia tego, w jaki sposób mogą one – np. prawa socjalne takie jak praca, zabezpieczenie społeczne, mieszkalnictwo, edukacja i opieka zdrowotna – przyczynić się do poprawy codziennego życia każdej osoby w miejscach, które mają dla niej największe znaczenie, oraz w lokalnej społeczności⁽³²⁾.

3.3.3. W centrum wszelkich rozważań na temat praw człowieka w kontekście demokratycznym muszą znajdować się oddolne ruchy oraz ludzie, którzy rzeczywiście doznali ubóstwa. Najlepszym sposobem obrony praw człowieka, zwłaszcza praw socjalnych, jest oddanie głosu w przestrzeni publicznej i debatach politycznych osobom w największym stopniu dotkniętym nierównościami, ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Pomocne może być przedstawianie obok czystych statystyk prawdziwych historii ludzi. Poważne traktowanie praw socjalnych wymaga nie tylko różnych polityk, lecz także bardziej inkluzywnego procesu, którym powinien ich opracowywaniu towarzyszyć⁽³³⁾.

3.3.4. Społeczeństwo europejskie nie może sobie pozwolić na fałszywy wybór: prawa versus demokracja. Ochrona praw człowieka wymaga ich upowszechnienia poprzez działania promujące je na poziomie lokalnym, krajowym i globalnym.

⁽²⁷⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów »Strategia na rzecz wzmocnienia stosowania Karty praw podstawowych w UE«” (COM(2020) 711 final) (Dz.U. C 341 z 24.8.2021, s. 50).

⁽²⁸⁾ Airey przeciwko Irlandii, nr 6289/73 (1979), wyrok ETPC z 9 października 1979 r., punkt 26.

⁽²⁹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wpływ COVID-19 na prawa podstawowe i praworządność w UE oraz przyszłość demokracji” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 275 z 18.7.2022, s. 11).

⁽³⁰⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Praworządność a Fundusz Odbudowy” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 194 z 12.5.2022, s. 27).

⁽³¹⁾ FRA, Wielu Europejczyków uważa, że prawa człowieka mogą zbudować bardziej sprawiedliwe społeczeństwa, jednak nadal istnieją w tym względzie wyzwania, komunikat prasowy, 24 czerwca 2020 r.

⁽³²⁾ Casla, Koldo i Barker, Lyle, Human Rights Local, *Human Rights Centre blog – Uniwersytet w Essex*, 17 stycznia 2022 r.

⁽³³⁾ Casla, Koldo, „Nothing about us, without us, is really for us”, *Global Policy*, 14 października 2019 r.

3.3.5. Grupy społeczeństwa obywatelskiego muszą przewodzić temu procesowi, a władze publiczne w UE i państwach członkowskich muszą ułatwiać propagowanie praw człowieka dzięki przejrzystości działań i poszanowaniu roli społeczeństwa obywatelskiego w zakresie kontrolowania poczynań władz. Należy wzmocnić krajowe instytucje praw człowieka, które powinny zwiększać świadomość na temat możliwych środków odwoławczych dostępnych dla obywateli.

Bruksela, dnia 14 grudnia 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
